

करून पहा

- खालील कृती करा व वहीत नोंदवा.
- एक कापड घ्या, ते भिंगाखाली पहा. तुम्हांला काय दिसते ?
- धान्याचे पोते निरखून पहा. ते कशा प्रकारे बनले आहे ?
- शिंप्याकडे जा. कपडे शिवताना, शिंपी कापड कापतो. त्या वेळेस कापलेले, पण त्यांना नको असलेले कापड घ्या, त्याच्या कडेला तुम्हांला काय दिसते ते पहा.
- तुमच्या असे लक्षात येईल, की धागे एकमेकांत गुंफून कापड किंवा वस्त्र तयार होते. धागा एकमेकांत गुंफणे, म्हणजेच विणणे. लांब धागे विणून कापड तयार करतात.
- लांब धागा कोठून येतो ?

करून पहा

- घरातील कापूस घ्या. तो जेवढा लांब करता येईल तेवढा करा.
- तळहातावर घेऊन तो एका बाजूकडे मळा.
- काय होते ते नोंदवा.
- तुमच्या असे लक्षात येईल, की कापसाची लांब वात तयार होते. पूर्वी कापसापासून सूत तयार करण्यासाठी चरखा वापरत असत. आता हीच प्रक्रिया यंत्रावर केली जाते. कापसाच्या धाग्यापासून कापड तयार होते.
- कापसाशिवाय इतर कशापासून कापड तयार करता येत असेल ?

माहीत आहे का तुम्हांला

आपल्या देशाला स्वातंत्र्य मिळवून देण्यासाठी महात्मा गांधींनी जनतेमध्ये स्वदेशी वस्तू वापरण्याची चळवळ उभी केली. त्यासाठी त्यांनी चरख्याचा वापर सूत कातण्यासाठी केला. देशभरात सूत कातण्याची चरखा मंडळे निर्माण केली व स्वदेशी वस्तू वापरण्याचा संदेश दिला.

करून पहा

- कापड दुकानाला भेट द्या. दुकानदाराशी पुढील प्रश्नांच्या आधारे चर्चा करा, वहीत नोंदवा.
- दुकानात कोणकोणत्या प्रकारचे कापड आहे?
- या कापडांना विशिष्ट नावे आहेत का?
- हे कापड कशापासून तयार होते?
- याचा मूळ स्रोत काय आहे?
- हे कापड कोणत्या प्रदेशातून आले आहे?
- वेगवेगळ्या कापडांचे नमुने त्यांच्याकडून मागून घ्या.

दुकानदार काकांकडून आलेल्या माहितीचा खालीलप्रमाणे तक्ता करा.

कापडाचा प्रकार	ते कशापासून बनले आहे?	मूळ स्रोत काय?	कोठे बनते?
सुती कापड	कापूस	वनस्पती	भिवंडी

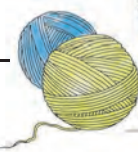
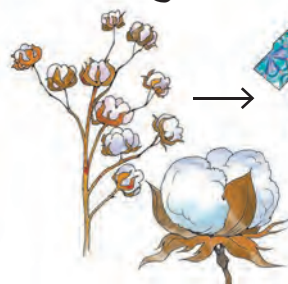
तुमच्या असे लक्षात येईल, की कापड अनेक घटकांपासून बनते. उदा., कापूस, लोकर, ताग, नायलॉन, रेयॉन इत्यादी. यांतील काही स्रोत हे वनस्पतीपासूनचे आहेत, तर काही स्रोत वेगळे आहेत.

- दुकानदार काकांकडून आणलेल्या कापडाच्या नमुन्यांचा संग्रह करा.

जरा डोके चालवा

नायलॉन व रेयॉन हे डांबरासारख्या पदार्थापासून बनते. पण मग डांबराचा मूळ स्रोत कोणता ?

माहीत आहे का तुम्हांला

कापड दोन प्रकारे विणता येते.

- (१) सुयांच्या साहाय्याने घराघरांत तोरण, स्वेटर, कानटोपी इत्यादी वस्तू बनवल्या जातात.
- (२) कापड विणण्यासाठी हातमागाचा किंवा यंत्रमागाचा उपयोग करतात.

करून पहा

- (१) छोट्या बादलीत स्वच्छ पाणी घ्या.
 - (२) तुम्ही दिवसभर वापरलेले कपडे त्यात भिजत घाला.
 - (३) तासाभराने हे कपडे बादलीतून बाहेर काढा.
 - (४) बाहेर काढतेवेळी ते बादलीतच घट्ट पिळून घ्या.
 - (५) आता बादलीतील पाण्याचे निरीक्षण करा.
 - (६) बादलीतले पाणी स्वच्छ राहिले, की त्यामध्ये काही बदल जाणवला ?
- तुमच्या असे लक्षात येईल, की आपण कपडे वापरतो त्या वेळेस ते अस्वच्छ होतात.

सांगा पाहू

- कपडे अस्वच्छ होण्याची कोणकोणती कारणे तुम्ही सांगू शकाल ?
- त्या कारणांची यादी करा.
- यादीवरून असे स्पष्ट होते, की आपले कपडे अनेक कारणांमुळे खराब होतात. त्यामुळे कपडे स्वच्छ करणे आवश्यक असते. **स्वच्छ कपडे घालणे ही एक चांगली सवय आहे.** आरोग्य चांगले राहण्यासाठी, नीटनेटके दिसण्यासाठी नेहमी स्वच्छ कपड्यांचा वापर करावा.

करून पहा

- (१) आपल्या घरात कशाने कपडे धुतात ?
 - (२) धुलाईकेंद्रात कपडे धुताना काय वापरतात ?
 - (३) किराणामालाच्या दुकानात कोणकोणत्या प्रकारचे धुण्याचे साबण असतात ?
- वरील प्रश्नांची उत्तरे शोधा व यादी करा. तुम्हांला लक्षात येईल, की कपडे धुण्यासाठी वेगवेगळ्या प्रकारचे साबण वापरले जातात. उदा., साबण, डिटर्जंट पावडर, लिक्विड सोप इत्यादी.
 - वरील वस्तू नसतील तर कपडे धुण्यासाठी काय वापरता येईल ?

करून पहा

- किराणा दुकानातून रिठे आणा. ते कोमट पाण्यात भिजवा. ते पाणी ढवळा. पहा बरं काय होते ते.
- आता या पाण्यात अस्वच्छ कपडे भिजत ठेवा.
- अर्ध्या तासाने हे कपडे धुऊन घ्या.
- कपडे धुण्याचा सोडा कोमट पाण्यात घाला व पाणी ढवळा. काय होते ते पहा.
- पहा बरं कपडे स्वच्छ झाले का ?
- रिठा, सोडा, हिंगणबेट, चुनखडी इत्यादींचा वापर कपडे धुण्यासाठी करता येतो. या सर्व नैसर्गिक वस्तू आहेत.

○○○—————○○○

सांगा पाहू

- तुम्ही पहिलीत असतानाचे कपडे आता वापरता का ?
- वापरत नसल्यास, कोणते कपडे तुम्ही आता वापरता ?
- पूर्वीचे कपडे आता न वापरण्याचे कारण काय ?
- लहान असताना तुम्हांला अत्यंत आवडलेला एखादा ड्रेस तुम्ही आता का वापरू शकत नाही ?
- तुम्ही वापरत नसलेल्या कपड्यांचे काय होते ?
- आई-वडील, आजी-आजोबा यांच्याशी चर्चा करा. जुन्या कपड्यांचे काय होते, ते विचारा.

करून पहा

- जुने कपडे देऊन नवीन भांडी मिळतात, हे तुम्हांला माहीत आहे का ? जुन्या कपड्यांच्या बदल्यात नवीन भांडी देणाऱ्या व्यावसायिकांशी चर्चा करा. त्यासाठी खालील मुद्दे वापरा.
- (१) जुने कपडे घेऊन त्याचे काय करता ?
- (२) या कपड्यांतील चांगले कपडे व फाटके कपडे वेगवेगळे केले जातात का ?
- (३) चांगल्या कपड्यांचे काय केले जाते ?
- (४) ते कोण घेतात ?
- (५) फाटलेल्या कपड्यांचे काय केले जाते ?
- (६) काही कपडे स्वतःसाठी ठेवतात का ?
- (७) जुने कपडे घेऊन नवीन भांडी देणे त्यांना कसे परवडते ?

तुम्ही मिळवलेल्या माहितीची नोंद करा. तुमच्या नोंदी पुढील माहितीशी जुळतात का, ते पहा.

- कपडे हे टिकाऊ असतात. ते जुने झाले, तरीही त्यांचा पुन्हा वापर करता येतो.

- जुने कपडे चांगले असतील तर ते आपण गरजवंताला देऊ शकतो.
- कपडे फाटले तर त्यापासून गोधडी, पायपुसणी इत्यादी उपयोगी वस्तू तयार करता येतात.
- कपड्यांची सुते वेगळी करून नवीन कापड निर्माण करता येते.
- अगदी जीर्ण झालेल्या कपड्यांचा लगदा तयार करतात. त्यांपासून कागद करता येतो. याचा वापर ताटल्या, फुले इत्यादी करण्यासाठी होतो. लगद्यापासून प्रतिकृतीही तयार करता येतात.

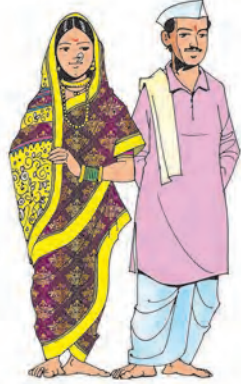
०००

०००

करून पहा

चित्रांचे निरीक्षण करा. कपड्यांमधील विविधता समजून घ्या. तुमच्या परिसरात अथवा परगावी गेल्यावर, वरील प्रकारचे कपडे परिधान करणारे लोक दिसतील. त्यांची भेट घ्या. त्यांच्या कपड्यांबद्दल माहिती जाणून घ्या व त्याची नोंद तुमच्या वहीत करा.

वर्षभर ते अशाच प्रकारचे कपडे घालतात का? हवामानानुसार त्यांत बदल करतात का? सण-उत्सवांच्या वेळी त्यात काही बदल करतात का?

महाराष्ट्रात सांस्कृतिक व भौगोलिक कारणांमुळे कपड्यांमध्ये विविधता दिसून येते. हवामानाचा विचार केला, तर महाराष्ट्रात सुती कपडे प्रामुख्याने वापरले जातात.

करून पहा

आपले आजी-आजोबा, आई-वडील व नातेवाइकांची जुनी व नवीन छायाचित्रे एकत्रित करा. ती कोणत्या वर्षात काढली आहेत, ते त्यांना विचारून छायाचित्रांच्या मागे लिहून घ्या. आता ही छायाचित्रे वर्षानुसार लावून घ्या. त्यांच्या पोशाखात होत गेलेले बदल निरीक्षणाने समजून घ्या. असे बदल होण्यामागची कारणे त्यांच्याकडून जाणून घ्या.

आपण काय शिकलो

- कापड धाग्यांपासून बनते. हे धागे कापूस, लोकर इत्यादींपासून तयार करतात.
- कपडे वापरल्यावर अस्वच्छ होतात. त्यामुळे नेहमी स्वच्छ कपडे घालावेत.
- कपडे धुण्यासाठी साबण किंवा रिठा, हिंगणबेट यांसारखी नैसर्गिक साधनेही वापरतात.
- जुने कपडे टाकून देऊ नयेत. त्यांचा पुनर्वापर करता येतो.
- भौगोलिक व सांस्कृतिक कारणांमुळे वस्त्रांमध्ये विविधता दिसून येते.
- पूर्वी वापरात असलेले पोशाख व आता वापरत असलेले पोशाख यांमधील फरक.

स्वाध्याय

(अ) खालील तक्त्यातील शब्द योग्य प्रकारे जोडून घ्या.

मेंढी	सूत	पोत
कापूस	धागा	स्वेटर
ताग	लोकर	कापड

(आ) चित्रांतील कोणत्या वस्तू कपडे धुण्यासाठी वापरतात ?

साबण

डिटर्जंट पावडर

राख

अत्तर

51890I

(इ) कोणती व्यक्ती जुने कपडे घेऊन भांडी देते ?

कल्हईवाला

बोहारीण

कासार

(ई) अर्जुनच्या अंगाला आज खूप खाज येत आहे. त्याने काय करायला हवे ? योग्य गट शोधा.

(अ) स्वच्छ अंघोळ करणे

(ब) स्वच्छ अंघोळ करणे

(क) स्वच्छ अंघोळ करणे

अत्तर लावणे

कपडे बदलणे

स्वच्छ कपडे घालणे

कपडे बदलणे

राख लावणे

औषधोपचार करणे.

(उ) हवामानानुसार कपड्यांमध्ये कोणते बदल आपण करतो ? चार वाक्ये लिहा.

(ऊ) तुमच्या आवडत्या पेहरावाचे चित्र काढा.

(ए) मेंढीच्या केसांपासून आपल्याला लोकर मिळते. आणखी कोणता प्राणी आहे, ज्याच्या धाग्यापासून आपल्याला तलम कापड बनवता येते ?
